

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

AZ OKTATÁSI STRUKTÚRÁK KÁRPÁT-MEDENCEI MAKROREGIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSÉT TÁMOGATÓ KUTATÁSOK

EFOP 3.10.1-17-2017-00002

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

KÖSZÖNTŐ

„Minden magyar felelős minden magyarért.”
Szabó Dezső

Készült az EFOP-3.10.1-17-2017-00002 „Az oktatási struktúrák Kárpát-medencei makro-regionális együttműködését támogató kutatások” projekt keretében.

Felelős szerkesztő: Szász Jenő

Szerkesztette: Péti Márton és Szabó Balázs

Közreműködött: Antal Árpád, Bali János, Bálint Katalin, Borbándi Erik, Borbély Mátyás, Corey Éva Beáta, Csécsi Dávid, Csomai Emőke, Csonka Ákos, Fábrián-Kovács Sylvia, Faragó Judit, Fejes Norbert, Geréb Krisztina, Ginter Gábor, Hegyi Sándor, Horkay Nándor, Józsa Katalin, Kettesdi Imre, Komáromi Márton, Körösi Dalma, Körmöczi Gábor, Kovács Katalin Tünde, Kővágó Zsófia, Lovász Gergely, Megyesi Zoltán, Mihály János, Molnár János, Mozga Gábor, Molnár Gergely, Nagy Balázs Béla, Nagy Szabolcs, Orbán Attila Dénes, Orbán Balázs, Pál Edith, Paál Zsuzsanna, Péterfi Petra, Puskás Attila, Ress Boglárka, Schwarcz Gyöngyi, Szabó Balázs, Tózsér Anett, Zsonda Márk

Ágyas Réka, Ambrus Tünde, Andócsi János, Bakk Miklós, Balassa Endre, Balázs Ildikó, Benedek József, Berghauer Sándor, Bíró Enikő, Brindza Ildikó, Csata Andrea, Csata Zsombor, Csatlós Tamás, Dakos János, Debrenti Edith, Diószegi Orsolya Enikő, Erdei Csilla, Erős Ervin, Farkas György, Fejér-Király Gergely, Folberth Péter, Füzesy Frigyes, Gabri Rudolf, Gábrity Molnár Irén, Geréb László, Gergely László, Greksza Attila, Gubík László, György Ottilia, Ilyés Ferenc, Izsák Hajnalka, Kapitány Balázs, Kiss Dénes, Kiss Tamás, Kocsyné Takács Ildikó, Kormányos Katona Gyöngyi, Kudlotyák Krisztina, Lakatos Artúr, Lehocki-Samardžić Anna, Lelkes Gábor, Márton János, Mészárosné Lampl Zsuzsanna, Molnár Szilárd, Nagy Benedek, Nagy Galaczi Hajnal, Nagy Imre, Nánási-Molnár Anita, Obádovics Csilla, Orbán Tamás, Ördög-Gyárfás Eszter, Pálfi Kinga, Palotás József, Pataki Gábor, Porsche Éva, Ricz András, Sági Zsuzsanna, Sarnyai Károly, Suhajda Attila, Székely András, Szilágyi Ferenc, Szoták Szilvia, Tarpai József, Tátrai-Pap Ági, Thomka István, Tikosi Kinga, Török Ibolya, Váradi Natália, Veres Hanga Katalin, Vukov-Raffai Éva, Zsigmond István, Zsombori Zoltán

Közreműködő szakmai szolgáltatók: EXPANZIÓ Humán Tanácsadó Kft., HÉTFÁ Kutató-intézet Kft., HÖÖK Hallgatói Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft, KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, Market Insight Kft. MEGÉRTI Magyar Energetikai Gazdaságtervező és Értékelő Tanácsadó Iroda Kft, OKT-FULL Tanácsadó Kft., Simple Smart Kft.

Kiadja: Nemzetstratégiai Kutatóintézet

Budapest, 2019

A magyar nemzet egyetlen egység, nincs külön határon túli és magyarországi magyar ügy, csak egy magyar ügy van. Ennek és a fenti Szabó Dezső-i gondolatnak megfelelően a Nemzetstratégiai Kutatóintézet fennállása óta szorgalmazta a Magyarország számára rendelkezésre álló uniós fejlesztési források határokon átnyúló felhasználásának megvalósítását, magyarán az uniós forrásoknak a nemzetegyesítés szolgálatába való állítását.

A 2014–20 programidőszakban az európai uniós alapokból származó támogatások felhasználásáról szóló tervekbe és jogszabályokba bekeverültek javaslatunk. Így a Kohéziós Politika magyarországi tagállami forrásaiból megvalósulhatnak olyan fejlesztések is, amelyek kitekintenek az ország határain túlra is, az összmagyarság javát szolgálva.

A magyarországi köznevelési és felsőoktatási rendszert is csak Kárpát-medencei léptékben, Kárpát-medencei összefüggésekben kell és lehet kezelni. E kiadványban ismertetett projektünk is ilyen törekvéseket szolgál magyarországi és külhoni magyar köznevelési és felsőoktatási kutatásokkal és kísérleti fejlesztésekkel, az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program támogatásával. Mindez hozzájárul a szülőföldön való megmaradás nemzetstratégiai doktrínájának érvényesítéséhez és a magas szintű fejlesztési terveink (Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Kon koncepció, Partnerségi Megállapodás) Kárpát-medencei céljaihoz is: a külhoni magyarsággal való kapcsolatépítéshez és a szomszédos országokkal közös, kölcsönös előnyökre építő fejlesztésekhez.

Kiadványunk röviden bemutatja a projekt legfontosabb eredményeit. Ezek éveken át hivatkozási alapot képezhetnek hazai és Kárpát-medencei kutatásokban, megalapozhatnak oktatási fejlesztéseket.

Szász Jenő
a Nemzetstratégiai Kutatóintézet elnöke

1. A PROJEKT BEMUTATÁSA

Kedvezményezett: Nemzetstratégiai Kutatóintézet

Konzorciumi tag: Interrégió Fórum Egyesület Nonprofit Kft.

Projekt címe és azonosítószáma: Az oktatási struktúrák Kárpát-medencei makroregionális együttműködését támogató kutatások (EFOP 3.10.1-17-2017-00002)

Teljes költségvetése: 399 056 048 Ft

Futamideje: 2018. február 1. – 2019. július 31.

A projektet finanszírozó pályázati felhívást a Nemzetstratégiai Kutatóintézet (NSKI) kezdeményezte és az Emberi Erőforrás Operatív Program (EFOP) támogatja. E sajátos logikájú támogatások **célja a magyarországi oktatási struktúrákban tapasztalható hiányok orvoslása Kárpát-medencei és külföldi magyar kitekintésű műveletekkel**. E támogatásokat az a felismerés motiválja, hogy lassan **egységesül a Kárpát-medencei magyar oktatási tér**. Erre utalnak például a sokasodó közös pedagógiai kihívások és a közös oktatásfejlesztési lehetőségek, valamint az élénkülő mobilitás is. Így a sikeres magyarországi oktatásfejlesztések érdekében ki kell tekinteni a Magyarországon kívüli Kárpát-medencei térségekbe is.

Három projekt nyert támogatást a pályázaton, amelyek közül az első az NSKI jelen kiadványban bemutatott projektje. E kutatási projektünk eredményeire is támaszkodva két másik projekt, az **Oktatási Hivatal** és az **Emberi Erőforrás Támogatáskezelő** vezetésével számos és jelentős konkrét Kárpát-medencei kitekintésű **oktatásfejlesztési művelet fog megvalósulni** a következő években (pl. felmérések, pedagógus továbbképzések, tanulmányutak).

A projekt a célokhoz igazodva öt részterületet jelöl meg:

- Az oktatási rendszer bemeneti tényezőinek feltárása: Kárpát-medencei **demográfiai vizsgálatok**.
- Az oktatási rendszer kimeneti tényezőinek feltárása: Kárpát-medencei **társadalmi-gazdasági vizsgálatok**.

- **Közoktatási struktúrák feltárása** a Kárpát-medencében.
- Egyes **felsőoktatási struktúrák feltárása** a Kárpát-medencében.
- **Szakpolitikai javaslatok**, kísérleti képzések és tanulmányutak.

Mindezen kutatásokat egy egész Kárpát-medencére kiterjedő **kutatói hálózat**, valamint a **határon túli magyar pedagógusszövetségek segítségével** valósítottuk meg.

2. A PROJEKT EREDMÉNYEI

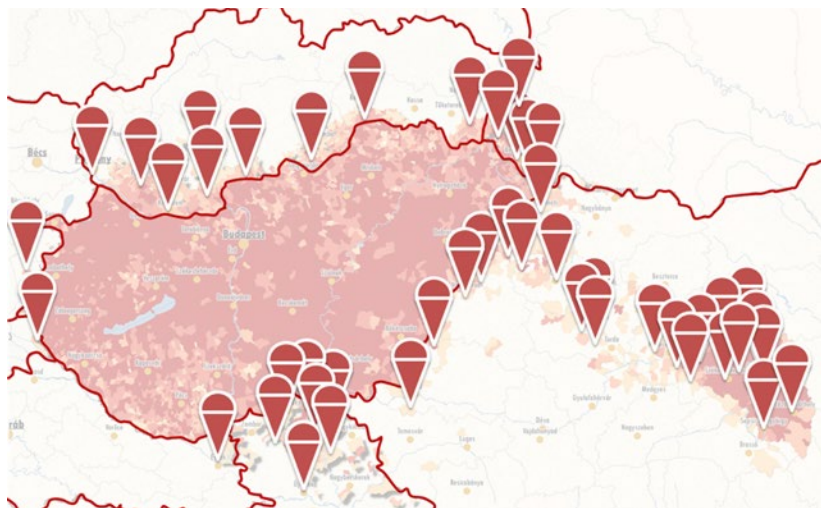
2.1 Kárpát-medencei kutatói hálózat

Jelen projekt egyik legjelentősebb eredménye, hogy létrejött egy **folyamatosan bővülő, jelenleg 80 főt tömörítő kutatói hálózat**, képviselve a Kárpát-medence minden nemzetiségét. Az **oktatási szakemberek** mellett számos szociológus, demográfus, geográfus, közgazdász is tagja a hálózatunknak.

A kutatói hálózat tagjai részt vettek a Nemzetstratégiai Kutatóintézet (NSKI) munkatársainak iránymutatása, koordinálása mellett számos szakmai dokumentum előállításában, illetve minőségbiztosításában. Ezek mellett szervesen részt vettek helyi, nemzetiségi adatok, információk gyűjtésében, valamint a projekt rendezvényein, műhelymunkáin állandó jelleggel tartottak szakmai előadásokat a kutatási eredményekről.

1. ábra:

A Nemzetstratégiai Kutatóintézet külföldi kutatói hálózata

Forrás: NSKI, 2019

A projekt keretében **szorosan együttműködtünk minden, határon túli magyar pedagógusszövetséggel is**. A pedagógusszövetségek elnökei rendszeresen részt vettek a projekt szakmai irányító testületének ülésein, a pedagógusszövetségi szakértők pedig a kutatói hálózat tagjaként kutatásokban vállaltak kulcsszerepet.

A kutatói hálózat **a projekt zárását követően is folytatja** rendszeres és átfogó Kárpát-medencei **kutatásait** a Nemzetstratégiai Kutatóintézetben, támogatva a magyarországi szakpolitikai műhelyeket.

2.2 Oktatási struktúrák bemeneti és kimeneti tényezőinek feltárására irányuló kutatások

A hazai **köznevelés és felsőoktatás működésének megértéséhez elengedhetetlen az arra közvetlenül ható tényezők** minél pontosabb, Kárpát-medencei kitekintésű **megismerése**. Ezek a megalapozó kutatások egyrészt a magyarországi és a külföldi nemzetiségi oktatási rendszereinek bemeneti (tanulók demográfiája), illetve kimeneti (területrészek társadalmi-gazdasági helyzete: amire felkészít az oktatás) viszonyaira, másrészt az oktatási rendszerekhez kapcsolódó társadalmi-gazdasági tényezőkre vonatkoznak.

Legfontosabb eredmények röviden:

- Elkészült a Kárpát-medencei **magyarság népességének előrejelzése**.
- Megvalósult a Kárpát-medencei magyarok által többségében lakott **térségek felmérése**.
- Elkészült a határon túli magyarok lakta **térségek tipizálása**.
- Összeállt egy **Kárpát-medencei adatbázis** (kb. 30 részadatbázis, több ezer mutató, több mint 50 millió adat), amely a későbbiekben **egy információs rendszer alapja lehet**.

Népességelőrejelzés

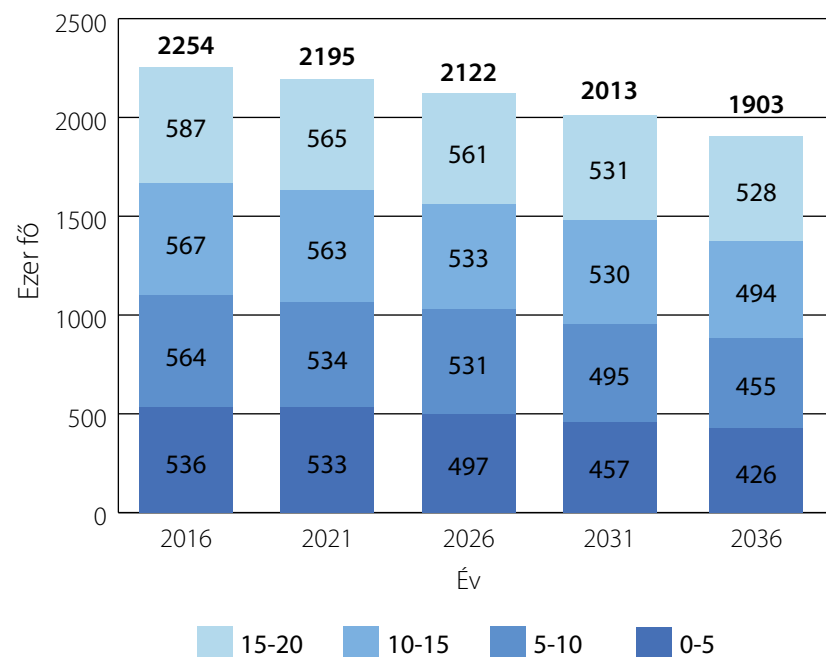
A népszámlálások számadatai a legtöbb közép-kelet-európai országban 1980 óta csökkenést jeleznek, ezen belül a **magyarság száma**,

és az egyes országokon belüli aránya is csökken. 1990-ben még Magyarországon és a határos országokban 12,9 millió fő vallotta magát magyarnak, ez a szám mostanra 11,5 millióra csökkent.

A jövőbeli folyamatok előrejelzése érdekében a KSH Népeségtudományi Kutatóintézetrel közösen **elkészítettük a Kárpát-medencei magyar népesség előrejelzését 2051-ig**. A kutatás során meghatározandó feltételezésekkel négy előreszámítási változat készült: az alapváltozat, amely a legvalószínűbb változat, valamint egy alacsony, más néven pesszimista, illetve egy magas, vagyis optimista változat. A kutatás elsősorban az iskolás korúakra fókuszált, tehát arra a népességre, amely az oktatás utánpótlását jelentheti a jövőben.

2. ábra:

A 0-20 éves népesség várható alakulása és kormegoszlása a Kárpát-medencei magyarság körében (NSKI, 2019)

Forrás: : Központi Statisztikai Hivatal, Népeségtudományi Kutatóintézet 2019

Az alapváltozat is népességcsökkenést prognosztizál a 0-20 éves korosztályokban, változatlan népesedési folyamatok között. A magyarság ezzel egyébként nincs egyedül a közép-kelet-európai országok között. Nagyon aktuálisak tehát a népesedéspolitikai beavatkozások.

Természetesen az előrejelzés nagyon sok bizonytalansági tényezőt hordoz magában, de ha a jelenlegi látható folyamatokat vesszük alapul, akkor a fenti eredmények várhatók a következő évtizedekben.

További demográfiai kutatások

1. Elvándorlás Magyarországról, áttelepülés Magyarországra 2010 óta, cirkulációs mozgások

A kutatás célja a magyarországi vándorlási folyamatok feltárása volt, keretében a Magyarországról történő elvándorlást, a Magyarországra való áttelepülést – különös tekintettel a szomszédos országokra –, illetve a cirkulációs migráció elemzési lehetőségeinek feltárását vizsgáltuk. A migrációs folyamatok elemzése statisztikai adatokon alapult, az adatforrást a vándorlási statisztikák és a népszámlálások adatai képezték.

Az eredmények többek között azt mutatják, hogy a 2010-es évek elején a **kivándorlás még jelentősen meghaladta a magyar állampolgárok bevándorlását**, 2017-re azonban ez a tendencia megfordult.

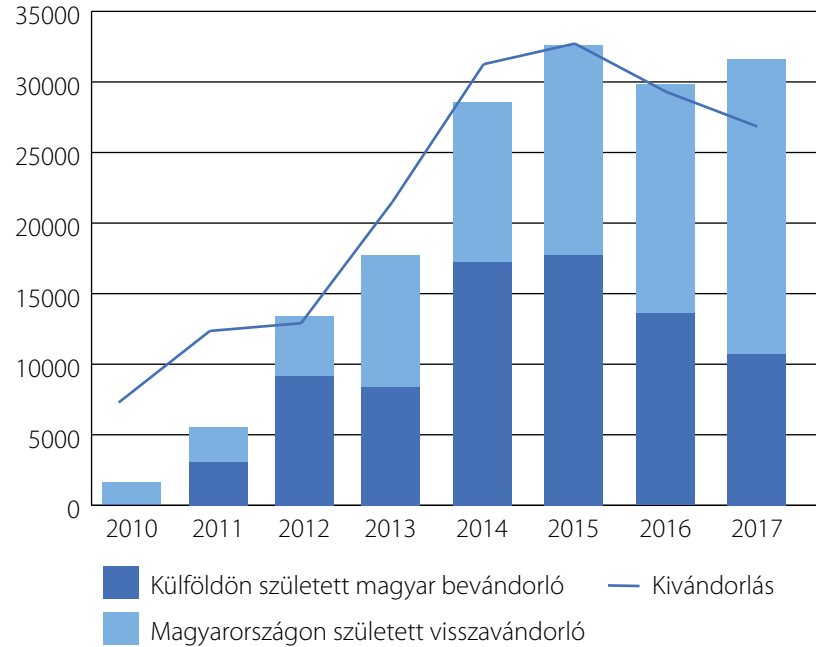
2. Demográfiai kényszerek hatása a magyar vidéki oktatási rendszerre

A kutatás keretében feltárásra kerültek az elmúlt másfél évtized oktatási rendszert leginkább befolyásoló demográfiai folyamatai: egyrészt az **iskolás korú fiatalok számának csökkenése a vidéki térségekben**, másrészt a **roma származású népesség arányának gyors növekedése**, amely – a roma közösségek speciális koreloszlásának következtében – még hangsúlyosabban jelentkezik a tanulók között.

A kutatás eredményeképpen megállapítható, hogy **a vidéki magyar oktatási hálózat igen gyors ütemben ritkult meg**: az ezredfordulón még általános iskolai ellátással, feladatellátási helyvel rendelkező települések mintegy felében vagy megszűnt az oktatás vagy legalább egyharmadával csökkent a diáklétszám. Az óvodás korban lévők száma bő 20 százalékkal,

3. ábra:

A Magyarországra bevándorló és onnan elvándorló magyar állampolgárok száma születési helyük szerint (NSKI, 2019)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2019

az általános iskolás korosztály száma 27 százalékkal, a középiskolásé pedig 29 százalékkal csökkent a vidéki Magyarországon 2001 és 2017 között.

A **gyereklétszám csökkenése** a vidéki Magyarországon gyakorlatilag **kínálati oktatási rendszert alakított ki**. Ez mikroszinten is teljesen újfajta folyamatokat jelent, gyűjtőiskolák alakultak ki, amelyek több településről vonzzák a tanulókat, ennek következtében az ingázók száma is jelentősen megnőtt, és ezzel együtt a kisebb településeken **egyre több roma többségű iskola működik** (ezen iskolák létszáma több mint háromszorosára nőtt az ezredforduló óta).

A fenti demográfiai kihívások felismerése és kezelése azon társadalmi jelenségek egyike, amelyek kapcsán **a szomszédos országok kisebbségi oktatási szakemberei nagy tapasztalattal és gyakorlati tudással rendelkeznek,**

akár nagyobb, mint a hazai oktatáskutatók. A határon túli magyar oktatáskutatók számára a közösség demográfiai alapjainak csökkenése sokkal régebb óta a mindennapi valóság része, a diáklétszám apadása és az ezzel való tervezés, ehhez való adaptáció évtizedek óta a napi oktatási gyakorlat része.

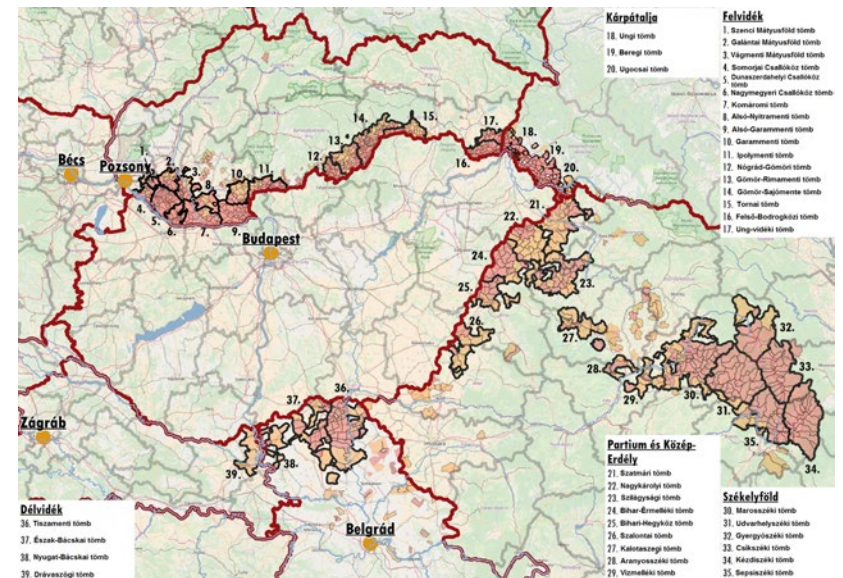
Tömbkutatás

Az oktatási kimenetet feltáró társadalmi és gazdasági vizsgálatok keretében megvizsgáltuk, hogy milyen társadalmi és gazdasági elvárásokra kell felkészíteni a tanulókat a térségi oktatásnak. Egyrészt teljes nemzetrészek magyarságának társadalmi-gazdasági pozícióit azonosítjuk, másrészt földrajzi szemléletű vizsgálatokat végzünk: **feltérképezzük a többségében magyarok által lakott külhoni tömbös településterületek társadalmi és gazdasági struktúráit.**

A kutatás során megkíséreltük kijelölni minden külhoni nemzetrészen azokat a magyarok által többségében lakott települési tömböket, amelyek

4. ábra:

A többségi magyar településterületi tömbök (NSKI, 2019)

térszerkezeti szempontból, társadalmi-gazdasági viszonyaik szerveződése alapján – esetleg részben közigazgatási helyzetük révén is – bizonyos mértékben **egységet alkotnak** és **térségi identitást** formálnak.

E tömbök célszerűen egy térséget jelenítenek meg, van városias központjuk és e központnak van vidéke, azaz vonzáskörzete. A tömbök képezhetik a külhoni magyar településterület „területi közigazgatási közép-szintjét”, nemzetpolitikai és nemzetstratégiai szempontból.

A települési tömbök végleges lehatárolása **széleskörű, iteratív egyeztetési és tervezési folyamat** eredményeként született meg. A szakmai egyeztetések után **39 db települési tömböt határoltunk le**, melyekre javarészt jellemző, hogy társadalmi-gazdasági értelemben együtt szerveződő települések/községek együttesei. Az így képzett tömbök csak a nevükben azonosak a már ismert földrajzi vagy történelmi területekkel; azoknál sok esetben kisebb területű egységeket képeznek.

A lehatárolás eredményeként meghatározott tömbök **legfőbb tulajdonságaik alapján tipizálhatók**. Ez nemzetstratégiai és fejlesztéspolitikai szempontból is egyaránt fontos, ugyanis így egyéni, az adott tömbökre specifikált stratégiákat lehet alkotni, ezzel is hozzájárulva a hatékony nemzetpolitikához. A tömböket **típusokba soroltuk be** a magyarság és a szórványosodási folyamatok jelenléte alapján.

A kutatás folytatásaként a tömbökben részletes, **egységes rendszerben történő társadalmi-gazdasági kutatások** végezhetőek el (amelyek eredményei adott esetben a tömbök lehatárolását is finomíthatják). A későbbiekben így továbbvihető tömbkutatás – a kijelölt települési tömbök mindegyikének egységes rendszer szerinti társadalmi-gazdasági elemzésével – **átfogó képet nyújthat a Kárpát-medencében élő külhoni magyarság helyzetéről**, egyes térségi közösségeinek állapotáról.

Kárpát-medencei adatbázis

A magyar oktatási struktúrák társadalmi és gazdasági környezetének, kimeneti viszonyainak meghatározásához és jövőbeli prognózisához elengedhetetlen **a Kárpát-medence országainak széleskörű statisztikai ismerete**. A projekt során jelentős erőforrást csoportosítottunk az ehhez szükséges **adatok beszerzésére és gyűjtésére**, a lehető legrészletesebb felbontásban.

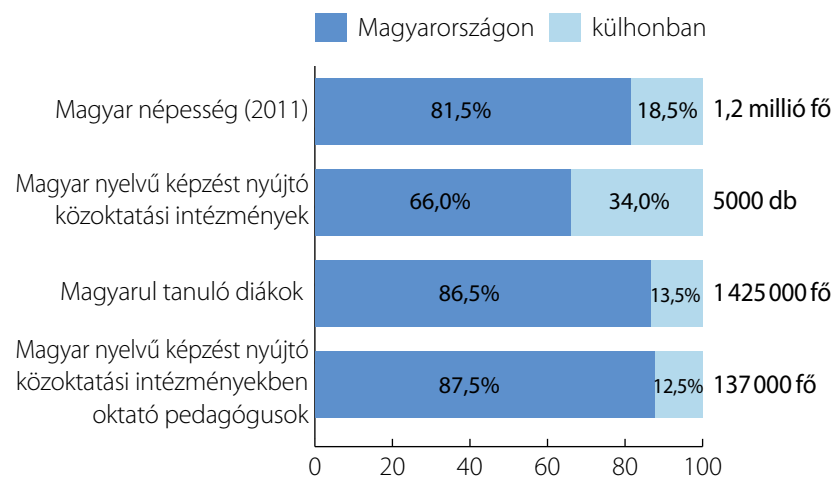
Az adatok könnyebb kezelhetősége, elemezhetősége érdekében minden beszerzett adatmennyiséghez meta-adatbázis készült. Lehetővé vált az adatok statisztikai elemzése, térinformatikai ábrázolása, nemzetrészek közötti összehasonlítása. Az egységesített keretek **alapját képezik egy online információs és területi információs rendszernek**.

2.3 Közoktatási kutatások

A projekt keretében felmértük a Kárpát-medencei magyar közoktatás helyzetét, kapacitásait és lehetőségeit, különös figyelmet fordítva a végzettség nélküli iskolaelhagyásra, valamint az alkalmazott pedagógiai módszertanokra.

5. ábra:

A magyar nyelvű közoktatás intézményi, oktatói és hallgatói állománya (NSKI, 2019)

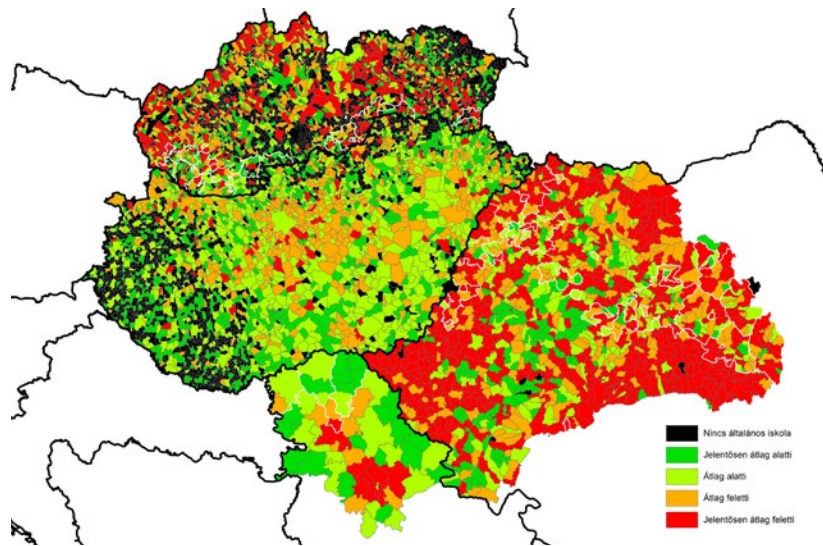
Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2019, Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége 2019, Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége 2019, Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség 2017, Tartományi Oktatási, Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségi – Nemzeti Közösségi Titkárság (Vajdaság) 2017, Észak-Bácskai Magyar Pedagógusok Egyesülete 2017, Horvátországi Magyar Pedagógusok Fóruma 2019, Muravidéki Pedagógusok Egyesülete 2019, Ausztriai Magyar Pedagógusok Egyesülete 2019

Legfontosabb eredmények:

- Elkészült 50 db **interjú** a Kárpát-medencei magyar köz- és felsőoktatás **döntéshozó** szakembereivel.
- Elkészült egy közel 400 elemszámú mintavételes felmérés a Kárpát-medencei magyar közoktatási **infrastruktúráról, humán-erőforrásról és tanulói állományról**.
- Mintavételes kutatás keretében több mint 200 interjút készítettünk 33 magyarországi és 86 határon túli közoktatási intézményben olyan témákat érintve, mint a **határ menti mobilitás, átjárhatóság és tehetség-gondozás**.
- Több ezer főt elérő online kutatás keretében felmértük a **Kárpát-medencei fiatalok tanulási, ismeretszerzési szokásait**.
- Pedagógusszövetségi és oktatási szakértők segítségével felmértük a **Kárpát-medencei végzettség nélküli iskolaelhagyás helyzetét** minden nemzetrészen.

6. ábra:

Egy tanárra jutó általános iskolások száma 2017-ben (NSKI, 2019)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2019, Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala 2018, Román Nemzeti Statisztikai Intézet 2018, Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala 2019

Közoktatási infrastruktúra felmérése

Feltártuk az egyes nemzetrészek oktatási struktúráinak legfontosabb mennyiségi paramétereit. Egy mintavételes kutatás keretében pedig összehasonlítható módon próbáltunk képet alkotni az egyes nemzetrészek köznevelési struktúráinak minőségéről (eszközellátottság, infrastruktúrális ellátottság, a kapacitások minőségi és mennyiségi viszonyai).

Kárpát-medencei szinten nem csak az anyaországi magyar közoktatási struktúrák jelentősek, de a külhoni magyar struktúrák is nagyban hozzájárulnak a magyar nyelvű közoktatás erőforrásaihoz.

Végzettség nélküli iskolaelhagyás

A köznevelésben az utóbbi néhány évben egyre markánsabb figyelem irányul a végzettség nélküli vagy korai iskolaelhagyás problémakörére. Magyarországon 2017-ben 12,3% körüli volt a lemorzsolódás, és a Kárpát-medence további államaiban sem sokkal jobb a helyzet, Romániában például 18%-os a lemorzsolódás.

A Nemzetstratégiai Kutatóintézet 2018 februárjától 2019 júniusáig végzett kutatásának célja a Kárpát-medencei **végzettség nélküli iskolaelhagyás okainak feltárása**.

Az adatfelvételt ezért legnagyobb számban köznevelési intézményekben (általános és középiskolákban) végeztük el, emellett interjúkat készítettünk óvodákban, önkormányzatoknál és a tanügyigazgatásban, oktatási intézmények vezetőivel és pedagógusaival, valamint pedagógiai szakemberekkel és önkormányzati dolgozókkal. **Az anyaországban 33 intézményben 86 interjút, határon túl pedig 70 intézményben 198 interjút készítettünk.** Igyekeztünk a teljes közoktatási palettát lefedni, nagyvárosokban és kistelepüléseken, elitiskolákban és leszakadó intézményekben egyaránt kutatni, és a helyszíneinket a határon túli térségekben élő magyarság száma alapján súlyozva kijelölni.

A **korai iskolaelhagyás csökkentése komplex és rendszerszintű erőfeszítéseket igényel, és ez Kárpát-medence-szerte így igaz.** Kutatásaink bebizonyították, hogy e tekintetben **számos jó gyakorlat támogathatja a külhoni magyar oktatás is a megfelelő stratégiák kialakítását.** A Kárpát-medence utódállamainak eltérő fejlettségétől és

A több helyütt tapasztalható határon átívelő nagyvárosi agglomerációk előbb-utóbb jelentős határon átívelő oktatási ingázást is magukkal hoznak, azaz **az oktatási vonzókörzetek is átterjednek a határon** (pl. Pozsony, Nagyvárad, Kassa, Szeged térségében). Utolni kell arra is, hogy – különösen Erdélyben és Délvidéken – **a határ menti mobilitáshoz hasonló tendenciákkal és következményekkel jár a tömb és szórvány közötti mozgás**, a gyakran jobb minőségű és szélesebb palettájú tömbbeli oktatás miatt.

A nem koordinált mobilitás azzal a következménnyel járhat, hogy a kiürülő iskolák lehetőségei tovább csökkennek, osztályösszevonások, szegregálódás érinti őket.

Átjárhatóság

Megvizsgáltuk az átjárhatóságot is a Kárpát-medence magyar közoktatásában, ez alatt azt értettük, hogy a különféle oktatási szintek közt milyen lehetőségei vannak a diákoknak a sikeres átmenetre. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy ha anyanyelvi iskolából államnyelvibe, vagy külföldi nemzetrészből anyaországi területre, esetleg két külföldi nemzetrész dimenziójában következik be váltás, milyen esélyekkel és nehézségekkel szembesülnek a diákok. E témakörben elsősorban az érintett államok oktatási törvényeit, rendeleteit tanulmányoztuk, illetve külföldön 22 helyszínen tettünk fel kérdéseket az átjárhatósággal kapcsolatban általános és középiskolai pedagógusoknak.

Vannak arra utaló jelek, hogy bizonyos esetekben könnyebb a határon túlról az anyaországba felvételizni, mint a nemzetrészen belül továbbtanulni, ugyanakkor az anyaországba való átjárhatóság nem teljesen akadálymentes. Előbbi helyzet különösen a túlzó elvárásokat támasztó osztályozóvizsgákhoz és az anyanyelvi készségeket elváró államnyelvi érettségikhez kötődik. Mindez az elkallódó tehetségek magas számát is eredményezheti.

Döntéshozói interjúk

Interjúkat készítettünk a Kárpát-medencei magyar nyelvű oktatásügy döntéshozó, döntésbefolyásoló Kárpát-medencei magyar köz- és felsőoktatási szakembereivel.

Mivel az oktatásügyet Kárpát-medencei szinten vizsgáljuk, alapvető szempont volt, hogy **a magyarországi szereplők mellett a külföldi magyarság képviselőit is megszólaltassuk**, így minden nemzetrészből megkérdeztünk szakembereket.

Az interjúk során megkérdezett oktatási szakemberek nagy része kiemelte, hogy a hazai oktatás továbbfejlesztésének legfőbb irányai az **élet-hosszig tartó tanulásra nevelés, az élménypedagógia irányába ható oktatás**, valamint az együttműködésre való nevelés kell, hogy legyenek.

A köznevelés feladata kell, hogy legyen a gondolkodásra, az életre, a családi életre, az egészséges életmódra való nevelés mellett a pénzügyi, erkölcsi, illetve a kulturális nevelés is. Mindezek elérésére a hazai oktatásnak is segítségül kell hívni a mai modern kor vívmányait; **növelni kell az IKT eszközök használatát, valamint segíteni a digitális kultúra elterjedését, valamint a médiatudatosság megteremtését**. Ezek mellett kiemelt figyelmet kell fordítani a hátrányos helyzetű tanulók problémáira, különös tekintettel a roma felzárkóztatás, valamint a korai iskolaelhagyás kérdéseire mind az anyaországban, mind pedig külföldön.

A megkérdezettek szerint **kiemelt területnek kell tekinteni a külföldi magyar oktatás fejlesztését is**; ezen belül az iskolafejlesztés, az iskolák fenntartásának, felújításának anyagi eszközökkel is történő támogatása továbbra is fontos feladat. A külföldi magyar oktatás sikerességéhez nagymértékben hozzájárulna továbbá a magyar nyelvű tankönyv elterjesztés további javítása, valamint a szakmai együttműködés folytatódó elmélyítése a hazai és határon túli pedagógus szervezetek között.

E döntéshozó interjúkba felsőoktatási szakembereket is bevontunk, a külföldi magyar nyelvű felsőoktatási intézmények vezetőit.

2.4 Felsőoktatási kutatások

A közoktatáshoz hasonlóan a felsőoktatás területén is egész Kárpát-medencét átfogó kutatásokat végeztünk olyan témákat különösen érintve, mint a hallgatói és oktatói mobilitás, vagy a duális képzések.

Legfontosabb eredmények:

- Elkészült a Kárpát-medencei **felsőoktatási infrastruktúra, humán erőforrás és hallgatói állomány** felmérése.

- Több mint 700 kitöltött kérdőív és interjú alapján feltártuk a Kárpát-medencei **hallgatói és oktatói pályákat, földrajzi és társadalmi mobilitási** jellemzőket.
- Elemeztük a duális képzés, a **felsőoktatási és munkaerőpiaci szereplők Kárpát-medencei együttműködéseit** több száz kérdőív, interjú, valamint fókuszcsoporthozos beszélgetések segítségével.

Felsőoktatási infrastruktúra felmérése

A projekt keretében feltártuk a teljes Kárpát-medencei felsőoktatási infrastruktúrát, hallgatói és oktatói állományt. A közoktatási struktúrákhoz hasonlóan a felsőoktatásban is bár az anyaországi rendszerek teszik ki a legnagyobb részt, de a külföldi struktúrák is jelentősek. Ez például az intézmények számában látszik, ahol kifejezetten felülreprezentáltak a külföldi magyar nyelvű felsőoktatási intézmények a teljes magyar nyelvű intézményi állományon belül. A külföldi magyarok reprezentációja a szomszédos államok hallgatói, különösen a doktorandusz hallgatói között ugyanakkor még tovább javítható.

Hallgatói és oktatói mobilitás

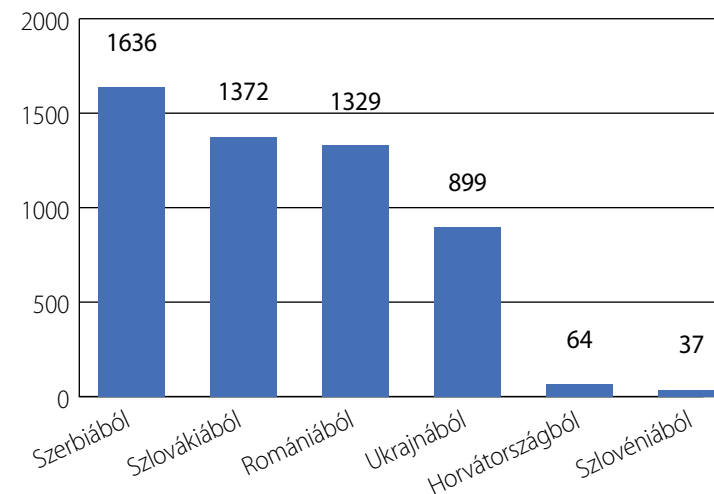
A Kárpát-medencei hallgatói és oktatói mobilitást a nyilvántartásokra épülő adatbázisok vizsgálata mellett több száz hallgatói kérdőív és interjú alapján tártuk fel.

Átfogó képet kaptunk a **Kárpát-medencén belüli és a térséget érintő** hallgatói és oktatói mobilitás számszerű paramétereiről, jellemző áramlási mintáiról.

Információkat szereztünk a motivációs tényezőiről is a különböző szakértők véleménye alapján (mobilitási programokért felelős szervezet/felsőoktatási intézmény/hallgatói érdekek). Az azonosított három leg erősebb hallgatói mobilitást akadályozó tényező a következő: **anyagi nehézségek; bizonytalan nyelvtudás; valamint a kreditelismerés problémája.**

A hallgatók számára összeállított **online kérdőív segítségével térképeztük fel a határon túli magyar felsőoktatási hallgatói pályákat**, különös tekintettel az anyaországba és a Kárpát-medencén

9. ábra:
A szomszédos országokból Magyarországra érkező nappali képzésben résztvevő felsőoktatási hallgatók száma 2017-ben, minden képzési szinten (NSKI, 2019)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2019

kívülre irányuló megvalósult mobilitás és mobilitási hajlandóság mértékére. Az eredmények alapján az előzetes külföldi vagy anyaországban szerzett tapasztalat növeli a hallgatók későbbi mobilitási hajlandóságát.

Duális képzések

Magyarországon 2015 óta van lehetőség arra, hogy felsőoktatási intézmények duális képzéseket szervezzenek, melyek célja a hosszabb gyakorlat által a képzési területek jobb megismerése, valamint a hallgatók jobb vállalati beilleszkedésének segítése.

Kutatásunk célja volt megismerni a képzés hatásait annak szereplőire, valamint feltárni társadalmi, gazdasági vonatkozásait. Kitekintést tettünk továbbá a képzési formát érintő határokon átívelő kapcsolatok lehetőségére is. Empirikus adatgyűjtésünk kiterjedt a Kárpát-medence országaira, ahol 303 duális képzésben részt vevő hallgató és 24 magyar,

valamint 8 külföldi felsőoktatási intézményt képviselő oktató segítette munkánkat válaszdással.

Az eredmények azt mutatják, hogy **az anyaországban népszerűségnek örvend ez a képzési forma**, a résztvevő intézmények, cégek és hallgatók száma is évről évre nő. Ezzel szemben a **legtöbb szomszédos országban még nem alakult ki a duális képzés gyakorlata**. A határon átnyúló magyar-magyar duális képzési gyakorlatok kialakítása a jövő feladata, amelyet többek között az adminisztratív terhek mérséklésével is segíteni kell.

Felsőoktatás és munkaerőpiac kapcsolata

A kutatás során négy szomszédos ország (Szlovákia, Ukrajna, Románia és Szerbia) hét külföldi magyar nyelvű felsőoktatási intézménye képviselőinek és – ezekkel szoros kapcsolatban álló – nyolc vállalkozás, piaci szereplő megkérdezésére került sor.

Az intézmények és a vállalkozók részére készült kérdéssor arra próbált választ találni, mennyire kiépült a szereplők közötti kapcsolatrendszer, melyek a gátló tényezők, problémák, illetve milyen lépések szükségesek a kapcsolatok javítása érdekében. Az alábbi tényezők befolyásolják elsősorban a kapcsolatok kialakítását, mélységét:

- A felsőoktatási intézmény képzési szerkezete, kínálata
- Szervezeti bizonytalanság, döntésképtelenség
- Az oktatás, képzés jogi háttere, rugalmatlansága
- Az intézményvezetés menedzsment-szemlélete
- A térség társadalmi, gazdasági, (politikai) helyzete
- Az intézmény infrastrukturális ellátottsága
- Informális kapcsolatok
- Bizalom, hitelesség

A kutatás folyamán **azonosítottuk azokat a „jó gyakorlatokat”** (összesen 20 darabot), **amelyek elősegítik a felsőoktatási intézmények és a munkaerőpiaci szereplők közötti kapcsolatok elmélyítését**. Adaptációjuk hozzásegíti a felsőoktatási intézményeket ahhoz, hogy képzéseikkel még hatékonyabban ki tudják szolgálni a munkaerőpiaci igényeket, egyúttal kihasználhassák a munkaerőpiaci szereplőkkel fenntartott kapcsolatuk előnyeit.

2.5 Szakpolitikai javaslatok

- A határon túli magyar pedagógusszövetségekkel közösen **szakpolitikai javaslatokat fogalmaztunk meg**, amelyeket a projekt befejezését követően eljuttatunk a döntéshozókhoz.

2.6 Kísérleti fejlesztések

- 40 anyaországi és külföldi pedagógus részvételével **két napos tapasztalatcserét és interaktív képzést szerveztünk**, azt szolgálva, hogy a projektünk egyes eredményeit át lehessen ültetni a mindennapos oktatási gyakorlatba.
- **Megvalósítottunk egy kísérleti csoportos tanulmányutat** 50 egyetemi hallgató részvételével. A nemzeti összetartozás erősítése, és a hallgatói tapasztalatcserék mellett egyes képzési területeken a külföldi térségek a legjobb terepet kínálják a terepgyakorlatoknak, szakmai gyakorlatoknak (pl. bölcsész- és társadalomtudományi, fejlesztéspolitikai, földrajzi képzések).
- A projekt is segített abban, hogy sikeres **szórványoktatási és érettségi felkészítési kísérleti programokat** indítsunk, és ezeket kiértékelve a Kárpát-medence szerte jelentkező hasonló oktatási helyzetekre vonatkozó tapasztalatokat összegezzük.

10. ábra:

A csoportos tanulmányút és a szórványképzés eseményei (NSKI, 2019)

KAPCSOLAT

Nemzetstratégiai Kutatóintézet

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.
Tel.: 06-1-795-2173, Email: info@nski.gov.hu

Projektmenedzser: Várnai Ildikó (ildiko.varnai@nski.gov.hu)

Szakmai vezető: Szabó Balázs (balazs.szabo@nski.gov.hu)

A kutatási eredmények elérhetők a következő címeken:

- <http://www.nski.hu/europai-unios-palyazatok.html>
- <http://www.karpathaza.eu>

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE